

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Woord en wetsteen: beschouwingen over schrijven op het snijvlak van kunst en wetenschap

Rasker, M.N.A.

Citation

Rasker, M. N. A. (2022, October 18). *Woord en wetsteen: beschouwingen over schrijven op het snijvlak van kunst en wetenschap*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3484291>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3484291>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

4.

VOORBEHOUD

Kassandra van Christa Wolf verhuisde om oneigenlijke reden van de grote boekenkast, waarin een bescheiden collectie Duitse literatuur, naar de Plank, als onderdeel van het Archief. Ik had het boekje in geen dertig jaar in handen genomen. In het dagelijks werk was er weinig emplot voor de Klassieken, in het dagelijks leven geen ruimte (het is nogal veeleisend proza, in een *Hochdeutsch* dat zich laat voorstaan op ellenlange en complexe zinsconstructies: de eerste zin alleen al telt honderdzeven woorden, elf komma's, een kort citaat tussen haakjes en twee liggende strepen). Zo kan een boek ongemerkt in de kast staan verstoffen terwijl het bestaan ervan wel degelijk is geregistreerd, context en al, in de Rolodex van mijn werk-geheugen. *Voraussetzungen einer Erzählung: Kassandra*, luidt de volledige titel.

Nu had ik onlangs ter voorbereiding van een collegereeks Writing & Artistic Research Roland Barthes' *The preparation of the novel* opgeslagen—vandaar, vermoed ik, het associatieve haakje naar dit werk van Christa Wolf. Want wat een lef (of is het hoogmoed?) een tekst te publiceren die is gebouwd op een fundament van voorbehoud, de slag om de arm fier wapperend op de voorplecht: *Voraussetzung! Preparation!*¹³

Zie daar het oneigenlijk argument voor de verhuizing van boekenkast naar Plank.

'Writing is an Engagement with Time', zo beginnen mijn aantekeningen voor dat college, om daarna hardop na te denken: over tijd (tijd-ruimte eigenlijk) als *voorwaarde* om tot schrijven te komen. Over tijd als *materiaal*: de aanname dat de tijd die je neemt, of juist niet hebt genomen, manifest wordt in de uitkomst van het schrijven, maar ook in de totstandkoming ervan. Over tijd als *spanne*, reikend vanuit het verleden (archief, geheugen, genealogie, biografie, enzovoort) naar een (on-) zeker moment van voltooiing.

Over tijd als literair *ordeningsprincipe*, retroversie, anticipatie, flashback en dergelijke, hoewel ik die vormelementen slechts zijdelings bespreek.¹⁴

Maar tijd speelt nog een rol bij het schrijven, minder banaal dan de tikkende klok, minder aanwijsbaar dan de voorafschaduw: wanneer tijd zich als factor, onafhankelijk van mijzelf, in het schrijfproces manifesteert.

13 | *Vor.aus.set.zung* Substantiv, feminin – a. das Voraussetzen; b. Annahme, feste Vorstellung, von der man sich bei seinen Überlegungen und Entschlüssen leiten lässt; c. etwas, was vorhanden sein muss, um etwas anderes zu ermöglichen; Vorbedingung (Duden). NL: vooronderstelling, voorwaarde (Van Dale Duits-NL). [*Voraussetzung* / *Preparation* → 'fundament van voorbehoud' – klopt dat wel?]

14 | Onderliggende gedachte was op dit punt in de tekst de formele, of materiële aspecten verder uit te werken in een annotatie: "tijd" als bouwsteen en gereedschap van de schrijver. Immers, tijd is een 'fundamentele structuurcategorie van verhalen', een term die zowel betrekking heeft op de achterliggende geschiedenis (van de vertelling, van het personage) als op het voorliggende verhaal, stellen Erica van Boven en Gillis Dorleijn (*Literair mechaniek. Inleiding tot de analyse van verhalen en gedichten*, 2015; p. 269). Daarover uit te wijden was het plan maar dat werk is geschrapt, want hoe essentieel ook in de schrijfp praktijk, het is niet waar het hier over gaat.

Ik probeerde het onder woorden te brengen, zie *Je bent ook wat je hebt verloren* (i, p. 14):

[Z]o geloof ik stellig dat ook de toekomst zich eerder reeds in het heden aan ons voordoet, vóórwerkt [...] dan dat hij zich in het bewustzijn manifesteert. Vandaar dat woorden zich laten kneden tot een betekenis-in-vorm die er ook voor mij nog niet was, totdat ze zich openbaarde.

In de handeling van het schrijven openbaart zich, soms, een betekenis of samenhang—noem het “orde” (Vroman) of “moor” (Wijnberg)—die er nog niet was tot ik haar al schrijvend tevoorschijn toverde. Dat laat zich niet regisseren of afdwingen, deadline en doel hebben part nog deel aan het verschijnsel—eerder het tegendeel. De eerste zin, de eerste schreden op een lange tocht, impliceert ook een moment in de toekomstige tijd waarop de woorden die ik nu schrijf een nieuwe werkelijkheid worden; een punt aan de horizon dat zich al schrijvend prospectief nestelt in het brein.

Barthes laat het zich niet gebeuren, dus nog voor de eerste dag van zijn collegereeks verstreken is, December 2, 1978, zet hij de joker in:

So this is the path I have chosen. Before stating what form it will take, how it appears to me, and to you (because this Course, which is just the beginning—and that will in theory go on for several years—will be my seasonal traveling companion along this writing path), I should say that the first act of this “adventure” was [...]: the decision not (or at least not for the moment) to publish the course... ¹⁵

¹⁵ | Barthes, 2011: p. 7. Kate Briggs, de vertaler van *The preparation of the novel*: ‘I love that Barthes himself is so uncertain – that his project might well fail, and in some ways it did fail (in that he never produced the Novel with capital N) and I love how that real possibility was built into the very premise of the lecture course.’ Madeleine LaRue, ‘Waiting Translations: A Conversation with Kate Briggs’ in *Music and Literature*, 2017: n.p.

Joker is niet het woord, “disclaimer” is beter, al zie ik die term nergens in zijn teksten terug. En, vervolgt hij, niet alleen ga ik niet publiceren, ál mijn denkbeeldige toekomstige tijd ga ik louter wijden aan *voorbereiding*: ‘... to settle into a life of writing.’ Dat klinkt als een literaire flik-flak in de trant van *Ceci n’est pas une Pipe*. Het boek waar ik uit citeer is immers gepubliceerd.

En inderdaad, een week later ontvouwt hij de mogelijkheid tot ‘Writing Fantasy = me producing a “literary object”, that is to say, writing it [...], or, rather, being on the point of finishing it’, waarmee hij de begrenzing, de beknelling van de factor tijd (eindigheid / doel) tracht op te heffen.

Geen begin dus. Geen einde: *rather*, een vóórtdurend *being on the point of finishing it*. De oneindigheid van de voorbereidings-tijd is de marsroute die hij voor zichzelf / voor dit project heeft uitgestippeld. ¹⁶

En hier, nu, wordt bewaarheid wat ik aan het begin van dit hoofdstuk vreesde: Wolfs *Kassandra* nam ik om oneigenlijke redenen uit de boekenkast.

Wat me verleidde, het lonkende *Voraussetzung*-thema, blijkt een omslachtige lezing van talloze variaties op de *Kassandra*-figuur (Aischylos, Euripides, Homerus, maar ook Goethe, Schiller, Bachmann)—zonder twijfel prachtig, hoogstaand, belanghebbend. Maar niet nu. Niet voor mij.

Tot zover Wolf?

Eén strofe dan, waar ik op enig moment misschien mee verder kan:

... dass im Grunde, vom Grunde her alles mit allem zusammenhängt; und dass das strikte einwegbesessene Vorgehn, das Herauspräparieren eines “Stranges” zu Erzähl- und Untersuchungszwecken das ganze Gewebe und auch diesen “Strang” beschädigt. Aber eben diesen Weg ist doch, vereinfacht gesagt, das abendländische Denken gegangen, den Weg der Sonderung, der Analyse, des Verzichts auf die Mannigfaltigkeit der Erscheinungen zugunsten des Dualismus, des Monismus, zugunsten der Geschlossenheit von Weltbildern und Systemen; des Verzichts auf Subjektivität zugunsten gesicherten “Objektivität”. ¹⁷

Ze is terug van Plank naar boekenkast.

¹⁶ | Idem, pp. 3-6; 10. Hij stelt het niet met zoveel woorden, maar de gecompliceerde verstrengeling van schrijven en onderzoeken, van de dichtkunst en de filosofie hoopt Barthes nieuw leven in te blazen door zich te wijden aan de *Vita Nova: the discovery of a new writing practice* als sluiproute uit het gruis dat (schrijvers-)leven heet. →

¹⁷ | ‘... dat in de grond van de zaak alles met alles samenhangt; en dat het strikt eenzijdige, obsessieve ontleden van een “streng” voor narratieve en onderzoeksdoeleinden schade toebrengt aan het gehele weefsel en ook aan die “streng”. Toch is dit de weg, kort samengevat, die het Westerse denken is gegaan, de weg van isolatie, van analyse, van het afstand doen van de verscheidenheid van de verschijnselen ten gunste van het dualisme, het monisme, ten gunste van de geslotenheid van wereldbeelden en systemen; het afstand doen van subjectiviteit ten gunste van vaststaande “objectiviteit”.’ Christa Wolf, *Voraussetzungen einer Erzählung: Kassandra*. *Frankfurter Poetik-Vorlesungen*, 1983; p. 139 (vertaling MR).